

ПОСЕБЕН ИЗВЕШТАЈ

ЗА

ДОБИЕНИТЕ ОДГОВОРИ ОД ДЕЦАТА ПО ПРАШАЊАТА ПОСТАВЕНИ ВО АНКЕТНИОТ ЛИСТ ЗА ФИЗИЧКО, ПСИХИЧКО И СЕКСУАЛНО МАЛТЕРТИРАЊЕ ВО УЧИЛИШТАТА

Согласно член 29 од Законот за народниот правобранител („Службен весник на РМ,, бр. 60/2003) Народниот правобранител во рамките на својата надлежност ги следи состојбите во однос на обезбедувањето, почитувањето и заштитата на уставните и законските права на граѓаните и на децата.

Основните права на децата се утврдени во Конвенцијата за правата на детето, според која при остварувањето на заштитата на правата на децата пред се мора да се почитуваат трите основни начела: недискриминацијата, најдобриот интерес на децата и правото на учество на децата во сите одлуки и прашања што задираат во нивните права и интереси.

Податоците од поднесени претставки и од изјавите на децата членови на Одборот на деца формиран од Народниот правобранител укажуваат дека во училиштата не само што постои, туку и се зголемува физичкото и психичкото малтретирање на децата, а во одделни случаи постои и сексуално малтретирање на децата.

Според член 19 од Конвенцијата за правата на детето, државата како потписничка на Конвенцијата е должна да ги преземе сите соодветни законодавни, административни, социјални и образовни мерки заради заштита на детето од сите облици на физичко или психичко насилство, повреди или злоупотреби, малтретирања или експлоатации вклучително и сексуалната злоупотреба. Исто така согласно законската регулатива во Република Македонија (Законот за заштита на децата, Законот за основно образование) забрането е физичко и психичко малтретирање на децата.

Со цел да добијат поконкретни сознанија за појавите на физичко и психичко малтретирање на децата во основните училишта заради евентуално преземање натамошни мерки за заштита на децата, Народниот правобранител спроведе анкета во повеќе основни училишта во Република Македонија (86). Со анкетата беа опфатени 4449 ученици од петто до осмо одделение. Анкетата беше анонимна и се спроведе со самостојно пополнување на прашалник од страна на секое анкетирано дете. Анкетата во поголемиот број од училиштата беше спроведена без никакви проблеми, освен во неколку училишта кои ценеа дека нема потреба на Народниот правобранител да му дозволат да го спроведе анкетирањето, сепак

недоразбирањата беа надминати, освен со директорот на Основното училиште „Гоце Делчев,, од село Љубанци кој не го дозволи анкетирањето.

Со цел да се добијат сознанија колку децата ги знаат нивните права и обврски во училиштето, дали знаат да ги распознаваат правата и обврските како и повредите на правата на почетокот децата требаше да одговорат на прашањето „Дали имаат сознанија за нивните права во училиштето и доколку имаат некои сознанија да наведат неколку од нивните права,,. Во ист правец се однесуваше и прашањето за обврските на децата во училиштето. Во прашалникот понатаму прашањата се однесуваа на тоа дали има физичко, психичко и сексуално малтретирање во училиштата и на каков начин се вршат таквите малтретирања и дали децата знаат да побараат заштита доколку имало малтретирање и каде.

Од добиените податоци може да се констатира дека само околу 33% од анкетираниите деца имаат некакви познавања за нивните права, додека поголем број од нив немаат никакви сознанија за правата. Голем дел од децата не прават разлика меѓу правата и обврските, но може да се констатира и тоа дека поголемиот број од децата ги знаат нивните обврски во училиштето, односно 74.53% од анкетираниите имаат сознанија за обврските во училиштето и наведоа дел од тие обврски. (Табела 1)

Табела 1: Сознанија за правата и обврските на децата

	Одговориле (%)		Не одговориле (%)
	Имале некакви познавања (%)	Не знаеле (%)	
Дали и колку децата имаат сознанија за правата	1475 (33,15%)	2974 (66,85%)	-
Дали и колку децата имаат сознанија за обврските	3316 (74,53%)	1133 (25,47%)	-

Во поглед на физичкото малтретирање на децата од страна на наставниците повеќе од 28% од анкетираниите ученици одговориле дека физичко малтретирање во училиштата има, но дека тоа не е честа појава и дека тоа го прават само одделни наставници, а само 5,98% од анкетираниите одговорија дека често се врши насилство во училиштето.

Поголемиот број од анкетираниите 25, 56% навеле дека физичкото малтретирање се врши со удирање шлаканица, 24,28% со влечење за уши или за коса. Но не треба да се занемари и процентот на деца. 12,03%, кои одговориле дека наставниците ги малтретираат на друг начин, односно со удирање клоца или со прачка, и сл. а 8,83% од анкетираниите наведоа дека наставниците ги удираат со книга или друг предмет (Табела 2).

Табела 2: Физичко малтретирање на децата во училиштата

	Одговориле (%)				Не одговориле (%)
	често се врши физичко малтретирање	ретко, само од одреден наставник		никогаш не се врши	
Дали наставниците вршат физичко малтретирање врз децата	266 (5,98%)	1264 (28,41%)		2777 (62,42%)	142 (3,19%)
	1530 (34,39%)				
	Со шлаканица	Удирање со книга или друг предмет	Со влечење за коса или уши	На друг начин (со клоца, со прачка)	
Начин на физичко малтретирање	1137 (25,56%)	415 (9,33%)	1080 (24,28%)	535 (12,03%)	1282 (28,82%)

Во поглед на психичкото малтретирање 32,46% од учениците навеле дека има појава на психичко малтретирање, но дека тоа ретко се врши само од мал број наставници, а само 5% од учениците навеле дека често се врши психичко малтретирање на децата во училиштата (Табела 3)

Табела 3: Психичко малтретирање на децата во училиштата

	Голем број наставници вршат психичко малтретирање	ретко се врши психич.малтретир, само од одредени наставници	Нема наставници што вршат присхич. малтретирање	Не одговориле (%)
Психичко малтретирање	282 (5,05%)	1444 (32,46%)	2373 (53,34%)	350 (7,87%)

Заради заштита од натамошно насилство и казнување на вршителот на насилството учениците најчесто побарале помош во училиштето, односно 25,31% од анкетираниите, а само 1,91% се обратиле до инспекциските органи. Меѓутоа, забележителен е бројот на децата кои или не знаат каде да го пријават случајот и каде да побараат помош 13,26% или се

плашат да го пријават 18,30%, од што може да се извлече заклучок дека се уште децата не зборуваат отворено за овие појави и не веруваат дека некој ќе им помогне.

Што се однесува до преземањето на мерките против наставниците кои што вршат физичко или психичко малтретирање на децата, 20,34% од анкетираниите одговорија дека ништо не се презема по пријавувањето и дека никој не ги слуша децата или дека наставникот е казнет, но според децата несоодветно. Дел од учениците, односно 7,24% одговорија дека наместо наставникот казнет бил ученикот (Табела 4).

Табела 4: Дали децата побарале и каде заштита на нивните права поради физичко и психичко малтретирање

	Во училиштето кај класниот или друг наставник (%)			Во инспекција (%)		Никаде зошто се плашат (%)	Никаде зошто не знаат каде (%)	Не одговориле (%)
Дали и каде се обратиле децата поради физичко и психичко малтретирање	1126 (25,31%)			85 (1,91%)		814 (18,30%)	590 (13,26%)	1834 (41,22%)
	1211 (27,22%)					1404 (31,56%)		
	Казнет наставник	Несоодветно казнет наставник	Наставникот е казнет но продолжува со насилството	Наставникот не е казнет казнет е ученикот	Ништо не е преземено, никој не го слуша ученикот			
Дали по пријава за физичко и психичко малтретирање се преземени мерки и какви	436 (9,80%)	337 (7,57%)	157 (3,53%)	322 (7,24%)	905 (20,34%)			2292 (51,52%)

Во училиштата има и одреден степен на сексуално вознемирување на децата од одделни наставници, што според дадените одговори најчесто се изразува преку употреба на вулгарни зборови од страна на наставниците, ваков одговор дале 12,34% од анкетираниите ученици, а 5,17% од учениците изјавија дека сексуалното вознемирување се врши со непристојно допирање на децата од страна на наставниците, 4,09% изјавиле дека со закани и уцени биле принудувани да исполнат непристојни желби на наставник, додека 4,32% од учениците навеле дека наставник со измама ги принудил на одредени сексуални активности. Ваквото малтретирање во најголем број случаи не се пријавува од страна на учениците, затоа што според 13,10% од анкетираниите учениците се срамаат да ги пријават ваквите случаи, а само 5,78% од

анкетираните ученици навеле дека го пријавиле сексуалното вознемирување дома или во училиштето, но дека не било ништо преземено, а 6,09% одговориле дека го пријавиле случајот и наставникот е казнет и дека го подобрил однесувањето (Табела 5).

Табела 5: Појави на сексуална злоупотреба на децата во Училиштата

	Наставникот ги допирал учениците	Наставникот се изразува со вулгарни зборови	Наставникот ги уценува и им се заканува на учениците	Наставникот со измама ги принудува учениците	Не одговориле (%)	
Дали наставниците вршат сексуална злоупотреба и вознемирување на децата и како	230 (5,17%)	549 (12,34%)	182 (4,09%)	192 (4,32%)	3296 (74,08%)	
	1153 (25,92%)					
Дали сексуалното вознемирување е пријавено, каде е пријавено и дали се преземени мерки	Не, учениците се срамат	Пријавено во училиште и дома, но ништо не е преземено	Пријавен е и наставникот е казнет	Ако наставникот е казнет дали е подобро неговото однесување		3228 (72,56%)
	583 (13,10%)	257 (5,78%)	110 (2,47%)	ДА 271 (6,09%)	НЕ -	
	950 (21,35%)					

Од изнесените податоци неспорно произлегува дека во училиштата се уште има физичко и психичко малтретирање на децата, а за жал има и појави на сексуално вознемирување и злоупотреба на децата што секако е загрижувачко и неопходно ја налага потребата од преземање мерки за елиминирање секов вид малтретирање на децата во училиштата.

* * *

За таа цел иако веќе се преземаат доста мерки за надминување на проблемите во училиштата, според Народниот правобранител потребно е да се преземат и следните мерки и активности:

1. Во сите степени на образование во основните и средните училишта на соодветен начин да се изучуваат правата и обврските на децата заради нивно оспособување со знаења и вештини за распознавање на правата и обврските, повредите на правата и интересите на децата и заради стекнување способност и вештини за развој на етичките вредности и елиминирање на девијантното однесување на децата, а со тоа и оспособување со способности и вештини за самозаштита од повреди и злоупотреби; што веќе на соодветен начин се спроведува во училиштата, но веројатно има потреба од изнаоѓање на нови методи и начини оспособување на децата и за застапеност и на воспитниот елемент во образованието.
2. Во законската регулатива поконкретно да се разработи што претставува, физичко, психичко и сексуално малтретирање на децата, односно кои дејствија претставуваат физичко, кои психичко, а кои сексуално малтретирање на децата во училиштата.
3. Да се предвидат поконкретни мерки за заштита на децата од секаков вид малтретирање во училиштата, но да се предвидат и конкретни казни за наставниците што вршат каков било вид малтретирање и злоупотреба на децата;
4. Да се предвидат построги казни за наставниците што физички, психички или сексуално ги малтретираат децата, а особено да се предвиди и мерката забрана за вршење на образовна дејност за наставник кој применува ваков начин на однесување кон децата;
5. Инспекциските и други надлежни органи да вршат почести контроли во училиштата заради превентивно или репресивно делување за заштита на децата од каков било вид малтретирање и да се преземаат и мерки спрема одговорните лица односно спрема директорите во училиштата кои иако имаат сознанија дека одделни наставници вршат малтретиранија на децата не преземаат никакви мерки; Ова затоа што според досегашните искуства на Народниот правобранител при постапувањето во вакви случаи не ретко директорите се обидуваат да ги прикријат ваквите појави или благо, односно само парично ги казнуваат наставниците, а во одделни случаи воопшто не ги казнуваат, туку преку уцени и закани спрема родителите и детето се обидуваат да ги принудат да не го пријавуваат случајот или ако го пријавиле да се повлечат од водење натамошни постапки);
6. Да се врши редовна и континуирана обука на наставниците за правата на децата и за можните начини на повреда на тие права, со цел за нивно оспособување наставата да ја насочат кон развојот на личноста на детето, развојот на почитувањето на правата на човекот и основните слободи и да го подготват детето за одговорен живот во слободно општество во дух на разбирање, мир и толеранција, еднаквост и пријателство (член 29 од Конвенцијата за правата на детето.), што би требало да придонесе и за намалување на конфликтите меѓу децата со кои се соочуваме секојдневно.

Наведените предлози што произлегуваат и од самите деца кои работат со Народниот правобранител во Одборот на деца. Почитувајќи ги изјавите, предлозите и мислењата на децата Народниот правобранител неколку години на наназад ги презентира пред надлежните органи, како што на пример беа презентирани и во Инфромацијата на Народниот правобранител НПР.бр. 03-855/5 од 12.01.2004 година упатена до Министерството за образование и наука, Инфромацијата

НПР.бр. 855/7 од 03.02.2005 година упатена до Владата на Република Македонија и Информацијата НПР бр.100/2 од 16.02.2007 година упатена до Владата и Министерството за образование и наука .

Со оглед на вака утврдената фактичка состојба Народниот правобранител очекува да се преземат мерки не само за соодветно изменување и дополнување на законската регулатива во смисла на горенаведените предлози, туку и преземање практични активности и дејствија од секој орган и поединец што ќе придонесат да се елиминира насилството над децата, насилството и конфликтните односи меѓу децата, девијантното однесување на децата и доследно да се почитуваат правата и интересите на децата во училиштата со протежирање на етичките и моралните вредности, со активно учество и вклучување на децата во сите активности и одлуки што се однесуваат на нив со предимствено почитување на најдобриот интерес на децата.